'Een progressieve, antiracistische verdediging van dieren localiseert zich op het kruispunt van ras, klasse, sekse en soort. Op dit kruispunt zal de verdediging van dieren niet sentimenteel zijn, maar eerder gevuld met gevoel'.

Carol Adams

'Dierenlichamen en –levens blijven in de modder wegzinken van de pure biologie, terwijl menselijke geesten miraculeus ontsnappen.'

Lynda Birke

'Wat gebeurt is dat deze dieren gebruikt worden voor het testen van producten op veiligheid in relatie tot de winstmarge van de bedrijven die ze produceren.'

Lynda Birke

Deze brochure bevat een samenvatting van drie boeken over het verband tussen dierenbevrijding en feminisme. Aan de hand daarvan wordt ingegaan op de relevantie van dierenbevrijding voor het anarchisme.

Wij hebben geen poging gedaan het ultieme antwoord op deze kwestie aan te bieden, maar pogen wel een aantal discussipunten aan te bieden in de hoop op die manier eindelijk een grondige discussie over dit controversiële onderwerp te beginnen.

De drie besproken boeken zijn:

The sexual Politics of Meat, Carol J. Adams, Polity Press 1990

Neither man nor beast, Feminism and the defense of animals, Carol J. Adams, Continuum, 1994

Feminism, animals and science, The naming of the shrew, Lynda Birke, Open University Press, 1994

Constructieve reacties zijn welkom op volgend adres : Postbus 27, 9000 Gent (zonder naamvermelding) of via de anarchistische pers.

Ook kun je hier een bibliografie rond dit thema aanvragen (als je een emailadres opgeeft kunnen wij besparen op postzegels)

EEN ANARCHAFEMINISTISCHE VISIE OP DIERENBEVRIJDING

WERKGROEP FILOSOFIE VAN AKTIE- EN STUDIEGROEP DIERENBEVRIJDING

Abo ANAR
3048

EEN ANARCHAFEMINISTISCHE VISIE OP DIERENBEVRIJDING

WERKGROEP FILOSOFIE VAN AKTIE- EN STUDIEGROEP DIERENBEVRIJDING

Dok. Vrij Soc. nr. 3048

INHOUD

INLEIDING p.5

DE SEKSUELE POLITIEK VAN VLEES p. 7
Vlees als symbool. p. 7 * De link tussen seksueel geweld en vlees. p. 9 * Het maskeren van geweld. p. 10 * Vegetarisme. p. 11

FEMINISME, DIEREN EN WETENSCHAP p. 13
Waarom is de vraag van menselijke relaties met dieren relevant voor het feministische denken over wetenschap? p. 14 * De betekenis van dieren. p. 14 * 'Dieren' in feministische geschriften. p. 15 * Veranderende betekenissen. p. 16 * Feminisme en anti-vivisectie. p. 16 * Het dier? p. 17 * Feminisme, wetenschap en dierenrechten. p. 19 * Empathie. p. 21

NOCH MAN, NOCH BEEST p. 23
Voorwoord. p. 23 * Het eten van dieren. p. 26 * Het arrogante oog en dierproeven. p. 27 * Abortusrechten en dierenrechten. p. 30 * Over beestachtigheid en een politiek van solidariteit. p. 32 * Ecofeminisme en het eten van dieren. p. 34 * De feministische handel in dieren. p. 35 * Reflecties op een stripchimpansee. p. 36 * Vrede thuisbrengen. p. 39 * Gevoed door ijdelheid: geïnstiutionaliseerd geweld, feministische ethiek en vegetarisme. p. 40

CONCLUSIE p. 41

INLEIDING

"If anarchism is concerned with issues of oppression and exploitation, then we should ware about the exploitation of animals."

Sinds ongeveer een jaar komen een klein groepje mensen op ongeveer regelmatige basis bij elkaar om wat te filosoferen over de link tussen dierenbevrijding en anarchisme. De vergaderingen evolueerden langzaam maar zeker, ook voor ons bleek het niet altijd gemakkelijk te zijn deze werkgroep als even belangrijk te zien als de meer aanvaarde anarchistische werkingen waarin we actief waren.

We zouden standpunten rond dierenbevrijding bespreken, vergelijken en bijeenbrengen om daaruit zowat een 'eigen' theorie ter verdediging van dierenbevrijding te kunnen opbouwen (of toch een verzameling van zoveel mogelijk sluitende argumenten waarin we onszelf terugvinden). Allen waren we op zoek naar een betere onderbouwing van wat we aanvoelden als juist –iets wat we niet in andere publicaties vonden-, omdat we alleen niet verder geraakten, niet de juiste boeken vonden, niet zeker genoeg waren om met onze meningen naar buiten te komen... en we zijn natuurlijk nog steeds op zoek. Maar we zijn op een punt gekomen dat we de discussie veel breder willen trekken. Deze brochure is dan ook gericht naar iedereen die zich bezig houdt met anarchisme, dierenbevrijding en feminisme en we hopen dat ze veel discussie uitlokt. We hoeven geen gelijk te krijgen, maar het zou leuk zijn als mensen eens de moeite nemen om over dit onderwerp te denken.

Zou het zo simpel kunnen zijn ? Het doortrekken van anarchisme naar dieren ?

Als we anarchisme, het ideaal van een samenleving gebaseerd op autonome individuele wil, willen doortrekken naar dieren moeten we eerst bekijken waarom we anarchist zijn. De vragen die men normaal gezien stelt in het kader van een debat over dierenbevrijding, kan men dan stellen ten aanzien van het anarchisme :

- Wat zijn de rol en het aandeel van enerzijds rationalisme en van anderzijds emotionaliteit daarin ? Leidt rationaliteit altijd tot sluitende argumenten, en kan emotionaliteit altijd als 'sentimentele fijngevoeligheid' afgedaan worden ? Wat is de plaats van persoonlijke of collectieve gevoelens binnen het anarchisme ? Hoe moeten we emotionaliteit definiëren zodat het toch als een overtuigend argument

kan meetellen ?

- Speelt een geweldloze houding een rol ?
- In welke mate leggen we menselijke denkstructuren op aan dieren als we zelf over hun bevrijding praten en in hoeverre houden we rekening met wat iedereen wil in de strijd voor een anarchistische maatschappij ? In hoeverre kunnen wij spreken in naam van 'de dieren'.
- Wie is de preciese doelgroep en waar ligt de grens en waarom?
- *In hoeverre kun je anarchisme opleggen aan mensen in andere culturen ? Moet je het eten van vlees binnen een ander cultuur wel tolereren maar de mishandeling van vrouwen te zwaard en te vuur verdelgen ?*

In de meeste gevallen is er geen pasklaar antwoord op te vinden en meestal wordt de vraag niet gesteld met betrekking tot anarchisme. Waarom zouden we dan wel antwoorden moeten zoeken met betrekking tot dierenbevrijding ? Omdat we vinden dat de vraag ook moet beantwoord worden met betrekking tot anarchisme. Om verder te geraken met het anarchisme, het te vernieuwen, moeten we niet al het oude in de prullenbak gooien, maar zoeken naar wat dat betekent in onze leefwereld, zowel in onze persoonlijke ervaringen als in de maatschappij zoals die geëvolueerd is. En zoals het feminisme een speciale band heeft met anarchisme, zo zijn al lang veel dierenbevrijders anarchist en vice versa.

Maar ook tussen feminisme en dierenbevrijding bestaat een bijzondere band, teruggaande tot de feministische anti-vivisectiebeweging in de negentiende eeuw (vooral in Groot-Brittannië) tot nu. De boeken die hierna besproken worden, tonen een hedendaagse visie op die link. Veel van de punten die erin besproken worden zijn niet alleen argumenten voor het opnemen van dieren in onze morele gemeenschap, maar zijn ook van groot belang voor de anarchistische beweging. De boeken zijn dan wel niet geschreven vanuit anarchistisch perspectief, toch kunnen ze inzicht verschaffen in machtsverhoudingen en onderdrukkingspatronen die centraal staan in het anarchistisch denken.

De stelling van Feminists for Animal Rights dat 'als feminisme over onderwerpen als onderdrukking en uitbuiting gaat, dan moeten we geven om de uitbuiting van dieren', is evenzeer toepasbaar op anarchisme en het wordt tijd dat we dat ook gaan doen.

Sommige passages zijn zeker onvoldoende uitgewerkt om voor de leek verstaanbaar te zijn, waarvoor onze excuses, en in het algemeen viel het ons bijzonder moeilijk om dit soort teksten te vertalen én samen te vatten. Toch menen we met deze teksten genoeg punten aan te brengen om deze uitgave te rechtvaardigen. Belangrijk is tevens het feit dat de drie teksten over Adams en Birke geen besprekingen zijn maar elementaire samenvattingen ; de inhoud kan dus niet aan ons toegschreven worden en hier en daar staan wij dus zelfs ronduit negatief tegenover sommige uitlatingen.

Veel lees- en denkgenot !

DE SEKSUELE POLITIEK VAN VLEES

(Bespreking van The Sexual Politics of Meat, Adams Carol, Polity Press, 1990)

Dit boek legt uit hoe feminisme en vegetarisme betrekking hebben tot elkaar. Adams beweert dat ze intens en onderling verbonden zijn. Tevens onderzoekt het boek de verbanden tussen mannelijke overheersing en vlees eten. Wanneer men het eten van vlees zou elimineren zou men één aspect van mannelijke controle verdringen. Ook demonstreert ze hoe dieren- en vrouwenonderdrukking verbonden zijn.

Allen erkennen we de seksuele politiek van vlees, doordat ze stevig vastgeroest zit in onze cultuur. Het boek poogt de bedekte associaties bloot te leggen door te verklaren hoe onze patriarchale cultuur het eten van dieren bekrachtigt en met als tweede doel het identificeren van de overeenkomsten tussen feminisme en vegetarisme. Met dit boek wil Adams ook bijdragen aan de talloze werken over dierenrechten. In het bijzonder over de relatie tussen een patriarchale cultuur en vlees eten. Een patriarchale cultuur legt namelijk het zwijgen op aan vegetarisme.

VLEES ALS SYMBOOL

De eerste stap in het boek is het identificeren van vlees als symbool, de zogenaamde "teksten over vlees". Dit begrip situeert zich in een politiek-culturele context. Er wordt verwacht dat men vlees eet want vlees is goed. Met als resultaat dat dieren worden weergegeven als consumeerbare lichamen. De herkenbare boodschap van vlees houdt een associatie in met de mannelijke rol; zijn betekenis herhaalt zich in een vastgelegd gendersysteem; het hangt samen met het feit dat het als een belangrijk stuk voedsel wordt beschouwd , een feit dat werd verkregen door patriarchale houdingen o.a. inhoudend dat het doel de middelen heiligt, dat de objectivering van andere wezens een noodzakelijk deel is van het leven, en dat geweld kan gemaskeerd moet worden. Dit alles maakt deel uit van de seksuele politiek van vlees.

De mythe dat vlees sterk maakt leeft nog steeds. Mannen zijn sterk, mannen

moeten sterk zijn, dus hebben mannen vlees nodig. Het koloniseren door de Engelsen werd ooit verantwoord als het indelen van de wereld in intelectuele superieure vleeseters en inferieure planteneters. Niet alleen werd het nuttigen van vlees ooit beschouwd als een puur mannelijke activiteit. Het eten van tweede klas voedsel als fruit en groenten werd overgelaten aan tweederangsburgers zoals vrouwen en armen. Vooral in tijden van schaarste zag men dit fenomeem. Op deze manier was er duidelijk onderdrukking van vrouwen en minderbedeelden waarneembaar, maar ook racisme kwam hier om het hoekje kijken. Zowel vrouwen als andere rassen werden gezien als een lagere trap van de evolutieladder en ze waren dus minder geschikt voor het nuttigen van eerste klas voedsel. Zowel racisme als sexisme handhaafden vlees als blanke-man-voedsel. Aldus is het privilege van de man om vlees te eten een externe, observeerbare activiteit die gewoon weerspiegelt dat vlees een symbool is van mannelijke dominantie. Dit komt voort uit het feit dat het bekomen van vlees werd uitgevoerd door mannen. Vlees was heel waardevol en daardoor bekwam men economische macht.

In samenlevingen van planteneters waren vrouwen veel autonomer doordat ze zelf voedsel verzamelden. Tevens bleek dat zij dit niet uitbuitten. Men kan dus veronderstellen dat de mannelijke rol van jager en distribiteur van vlees veranderd is in de mannelijke rol van vleeseter en concluderen dat dit geacht wordt de rol van vlees als symbool van mannelijke dominantie te zijn. Maar er is meer, over de rol van vlees als symbool, dan dit.

Wanneer we het lexicografisch bekijken (d.w.z. naar de betekenis van de woorden en de geschiedenis daarvan), worden groenten geassocieerd met monotoom, passief, loom. "Vegeteren" is een passief bestaan leiden, net zoals "vrouwelijk" zijn leidt tot een passief bestaan. Eens groenten beschouwd worden als vrouwenvoedsel, worden ze door associatie ook gezien als 'vrouwelijk' passief. Mannen moeten zich dus ontzeggen van vrouwelijk voedsel. Men is wat men eet, door het eten van groenten wordt men een groente, en bij uitbreiding, men wordt vrouwelijk.

Het woord groente treedt op als een synoniem voor vrouwelijke passiviteit omdat vrouwen worden verondersteld zoals planten te zijn. Hegel verklaart dit: «Het verschil tussen mannen en vrouwen is zoals dat tussen dieren en planten. Mannen corresponderen met dieren, terwijl vrouwen met planten corresponderen omdat hun ontwikkeling rustiger is.» Vanuit deze zienswijze worden zowel vrouwen als planten als minder ontwikkeld en minder geëvolueerd dan mannen en dieren gezien. Bijgevolg kunnen vrouwen planten eten omdat ze beiden rustig zijn; maar actieve mannen hebben dierlijk voedsel nodig. Vlees is een symbool van het patriarchaat of 'echte' mannen eten vlees.

DE LINK TUSSEN SEKSUEEL GEWELD EN VLEES

Door het slachten worden dieren afwezige referenten: dieren worden in naam en lichaam afwezig gemaakt zodat vlees zou kunnen bestaan. Levende dieren kunnen geen vlees zijn. Een dood lichaam neemt dus de plaats in van het levende dier. Zonder dieren zou er geen vlees gegeten worden, toch zijn ze afwezig van de handeling van het vlees eten doordat ze getransformeerd zijn in voedsel.

Dieren worden op drie manieren afwezige referenten. De eerste manier is letterlijk: door vlees eten zijn ze letterlijk afwezig doordat ze dood zijn. Een tweede is omschrijvend: wanneer men dieren eet verandert men de manier waarom men over hen praat. De derde manier is metamorforisch: dieren worden metaforen voor het beschrijven van menselijke ervaringen. Bijvoorbeeld hoe verkrachte vrouwen de gebeurtenis omschrijven: «Ik voelde me een stuk vlees». Vlees verwijst hier niet naar zichzelf maar naar hoe een vrouw, als slachtoffer van mannelijk geweld, zich voelt.

De structuur van overlappende maar afwezige referenten legt een verband tussen geweld tegen vrouwen en dieren. Door de structuur van de afwezige referentie worden patriarchale waarden geinstitutionaliseerd. Vrouwen zijn dikwijls ook afwezige referenties. Metaforisch: het woord verkrachting wordt bv. ook gebruikt in de context van 'verkrachting' van de aarde.

De wisselwerking tussen fysiche onderdrukking en de afhankelijkheid van metaforen die steunen op de afwezige referent, geeft aan dat we ons distantiëren van alles wat anders is door het te benoemen als iets wat we reeds geöbjectiveerd hebben. Mensen worden beestachtig genoemd bijvoorbeeld: ze leven als beesten. Eenmaal benoemd als beest, zijn ze blootgesteld aan een zelfde behandeling. De ethiek van menselijke dominantie verwijderde dieren uit de sfeer van menselijke bekommernis.

Door de structuur van de afwezige referent, verschijnt er een dialectiek tussen afwezigheid en aanwezigheid van onderdrukte groepen. De heersende groep definieert zichzelf door de onderdrukte groep als "andere" te definiëren. Dit heeft theoretische gevolgen voor klasse en ras maar ook voor geweld tegen dieren en vrouwen.

Door de afhankelijkheid van de voorstelling van het slachten, hebben radicale feministische verhandelingen gefaald om de letterlijke onderdrukking van dieren te integreren in de analyse van een patriarchale cultuur of de sterke historische verwantschap tussen feminisme en vegetarisme te erkennen. Waar vrouwen zich als een stuk vlees kunnen voelen, en behandeld worden als een stuk vlees, worden dieren echt in stukken vlees gehakt.

De cirkel van objectivering, fragmentering en consumptie is een theorie die parallelle banen onderzoekt: de gemeenschappelijke onderdrukking van vrouwen en dieren, en de problemen van metaforen en de afwezige referent. De cirkel legt een verband tussen slachten en seksueel geweld in onze cultuur.

Objectivering: de onderdrukker ziet een ander levend wezen als een object/ding. De onderdrukker oefent geweld uit op het levende wezen via object-achtig gedrag. Dit proces laat fragmentering of ontleding toe; gevolgd door consumptie. Fragmentering is het proces waarin de levende referent verdwijnt.

Fragment 1: werktuigelijk geweld (zonder dit zouden mensen geen vlees kunnen eten)

Fragment 2: het slachthuis

Fragment 3: *disassembly line*

Fragment 4: de verkrachting van dieren

Verkrachting is werktuigelijk geweld waarbij de penis het werktuig van geweld is. En zoals het slachthuis dieren en de arbeiders behandelt als inerte, onnadenkende en ongevoelige objecten, zo worden vrouwen bij verkrachting als inerte objecten, waar men geen aandacht moet schenken aan hun gevoelens of noden. Zij voelen zich een stuk vlees.

Het maskeren van geweld

Hoofdstuk drie analyseert de rol van taal in het maskeren van geweld en definieert het conflict tussen een dominerend gezichtspunt dat vlees accepteert en het minderheidsstandpunt van vegetarisme.

Onze taal is niet alleen man-gecentreerd het is ook mens-gecentreerd. Het woord «dier» wordt gebruikt alsof het niet refereert naar menselijke wezens, alsof wij ook geen dieren zijn. Mensen worden via de taal nog verder gedistantieerd van dieren door ze als objecten te benoemen, als 'het'.

Verder distantiëren we ons ook door het gebruik van metaforen of vergelijkingen die de realiteit van andere dierenlevens verdraait. De representatie van dieren verwijst eerder naar menselijke wezens dan naar de dieren zelf: vb. sluw als een vos. Onze cultuur accepteert algemeen dierenonderdrukking en vindt dan ook niets ethisch of politiek verontrustend aan het exploiteren van dieren voor het profijt van mensen. Onze taal is zelfs hierdoor gestructureerd om deze acceptatie uit te drukken.

We leven in een cultuur die de onderdrukking van dieren geïnstitutionaliseerd heeft op tenminste 2 niveaus: in formele structuren zoals slachthuizen, circussen;

en door onze taal. Het feit dat we refereren naar vlees eten i.p.v. eten van dieren is één voorbeeld van hoe onze taal aan de dominante cultuur toestemming voor deze activiteit overbrengt. We zien het eten van vlees niet als contact hebben met dieren omdat het herbenoemd is als contact met voedsel.

Taal distantieert ons van de realiteit van het vlees eten, zodoende de symbolische betekenis van vlees versterkend - een symbolische betekenis die intrinsiek patriarchaal en mannelijk geörienteerd is. Vlees wordt een symbool voor wat men niet ziet maar er altijd is - patriarchale controle van dieren en van de taal.

Zoals feministes verklaren dat «verkrachting geweld is en geen seks», willen vegetariërs het geweld van vlees eten benoemen. Beide groepen vallen algemeen gebruikte termen aan.

Om het ethische vegetarisme te verstaan, moeten we vlees eten definiëren. Vlees eten is voor dieren wat blank racisme is voor kleurlingen, antisemitisme voor Joden, homofobie voor homo's en lesbo's, en vrouwenhaat voor vrouwen. Allen zijn ze onderdrukt door een cultuur die hun niet volledig wil assimileren op hun gronden en met rechten. Deze vorm van onderdrukking van mensen verschilt echter van de vorm waarin we andere dieren onderdrukken. We consumeren geen mensen. We consumeren wel andere dieren. Vlees eten is de meest onderdrukkende en extensieve geïnstitutionaliseerde vorm van geweld t.o.v. dieren: als we ze kunnen doden, slachten, en consumeren -m.a.w. ze volledig vernietigen- kunnen we evengoed op hen experimenteren, jagen enz...

Wanneer vegetariërs proberen de dominante controle van taal te ontwapenen, worden ze gezien als pietepeuterige, lastige, verbitterde betweters, confronterend en vooral sentimenteel, liever dan als politieke bevrijders. Hun verzet wordt gezien als iets verwijfd. Zo draagt het bij bij zijn verzwijging aangezien vrouwen ook het zwijgen wordt opgelegd in een patriarchale cultuur.

Vegetarisme

Hoofdstuk vier gaat na in hoever mensen hun eigen gedrag van vlees eten onderzoeken. Het is een privilege van de dominante groep om te bepalen wat een conversatie en kritiek waardig is. Eerlijke vegetariërs worden gevangen door dit wereldbeeld. Terwijl ze denken dat het toenemen van de talloze problemen die veroorzaakt worden door vlees eten, voldoende zijn om mensen van het vegetarisme te overtuigen, beseffen ze niet dat dit allemaal niet meetelt in de vleeseterscultuur.

In deel twee wordt er ingegaan op het begin van een feministische geschiedenis van vegetarisme (1790 tot heden). Er wordt o.a. onderzocht welke karakteris-

tieken teksten hebben die de seksuele politiek van vlees in vraag stellen (het uitdragen van het vegetarische woord). Verder is er een analyse van "Frankenstein", en van andere teksten die het verband tussen vlees eten, mannelijke dominantie en oorlog onderzoeken.

In deel drie wordt geargumenteerd dat vegetarisme fungeert als een teken van autonome vrouwelijke wezens en - een afwijzing van mannelijke controle en geweld signaleert. Net zoals feministische theorie geïnformeerd dient te worden door vegetarische inzichten, heeft de dienrenrechtentheorie een inmenging van feministische principes nodig. Vlees is immers een symbool voor wat niet altijd gezien wordt maar er wel altijd is - patriarchale controle van dieren.

FEMINISME, DIEREN EN WETENSCHAP

(Bespreking van Feminism, animals and science, Birke Lynda, Open University Press, 1994)

Centraal in het westers feministisch denken staan de spanningen tussen overeenkomsten en verschillen. Verschillen zoals er zijn tussen man en vrouw en de strijd tegen sekserollen. Overeenkomsten door een zelfde basis bij vrouwen en die naar voren treden door de ideëen van de vrouwenbeweging of de ervaringen van vrouwen. In de realiteit zijn er echter heel veel verschillen tussen vrouwen.

Het gevoel van onderscheid (tussen mensen en dieren) wordt zelden in het feministisch denken ingelast. Toch zijn er 2 manieren waarop een mensen/dieren onderscheid evident is in feministische geschriften.

1) in een context van milieubewustzijn; zaken zoals conservatie.
Deze belangen hebben meer te maken met overeenkomstigheid dan met onderscheid. Wij hebben dezelfde belangen als andere species, vb. bescherming van de aarde.
2) focusen op verschillen, iets dat zelden expliciet te vinden is in feministische geschriften.
Westerse feministen zijn de erfgenamen van de rationele traditie, o .a. onderscheid tussen mensheid en natuur. Feministen vielen echter de heersende ideëen van biologisch determinisme aan. Ze richtten zich eerder naar onderzoek over hoe onze ervaring van gender sociaal geconstrueerd is. Het gevaar ligt er hier in dat het biologische achterwege wordt gelaten, zoals geen rekening houden met ons fysieke lichaam en ook een scheiding van de rest van de natuur.

Het boek concentreert zich op hoe de maatschappij ideeën construeert over 'het dier', in het bijzonder in relatie tot feministische kritiek op wetenschap. Er zijn duidelijke verbanden te vinden tussen dergelijke zaken en globale milieuzaken ; hoe de westerse cultuur andere soorten van dieren bekijkt is innig verbonden met hoe het 'natuur' bekijkt in het algemeen. Tevens is er een groeiende toename van bekommernis om hoe niet-mensen behandeld worden. Een gegeven dat veel voorkomt in het gebied van de wetenschappen.

Waarom is de vraag van menselijke relaties met dieren relevant voor het feministisch denken over wetenschap?

1) Ondanks het feit dat ze een deel zijn van de natuur, wat de wetenschap wordt verondersteld te bestuderen, ontbreken dieren grotendeels in het feministisch debat.

2) Wat doet wetenschap en hoe wordt het geconstrueerd?

Hoe gebruikt wetenschap dieren, letterlijk en metaforisch ? (Alle mensenculturen gebruiken verschillende metaforen van dieren en dierengemeenschappen. De wijze waarop we dierengemeenschappen bekijken reflecteert de wijze waarop we de onze bekijken.)

Een andere vraag die Birkin aanraakt is de feministische kritiek op biologisch determinisme. Gender wordt beschouwd als vastgelegd – vastgelegd in culturele stereotiepen. Kritiek hierop is gebaseerd op onbetwistbare (ver)onderstellingen over wat we bedoelen wanneer we spreken over het 'biologische'. Op zijn beurt hangt dit af van veronderstellingen over dieren/natuur die problematisch zijn voor het feminisme. In feministische werken werd geaccepteerd dat dieren niet veel meer zijn dan hun biologie. In dit geval rijzen er problemen ; dikwijls worden er analogieën getrokken tussen mensengemeenschappen en die van andere species. Dus als dieren slechts 'zuivere biologie' zijn, dan zal er onvermijdelijk een gevolgtrekking moeten gemaakt worden over de zuivere biologie in het hart van de menselijke natuur.

Ook vervat in de biologisch/sociologisch en mensen/dieren splitsing ligt het geloof in dieren als 'anders'. Dat zegt o.a. dat wij mensen niet zijn zoals 'dieren' maar voorziet hun ook in een alter ego. Het geloof in dieren als 'anders' heeft een ideologische rol, net zoals het besef van de vrouw als 'anders' had.

De betekenis van dieren.

Een sterk thema in feministische geschriften is om dieren te zien als 'medelijders'. Vrouwen zijn net als dieren onderhevig aan domesticatie van hun 'wildheid', 'broedprogramma's',... Deze verbanden spelen vooral in op de associatie tussen vrouwen en natuur ; vrouwen worden gezien als dichter bij de natuur staand.

Het woord dier kan gebruikt worden in vele betekenissen. Woorden zoals een poesje, een teef,... worden gebruikt om vrouwen te denigreren. Er wordt duidelijk beroep gedaan op een hiërarchie : mannen boven vrouwen, vrouwen boven dieren/natuur. Birkin gaat verder in op concepten van dieren zoals 'het beest', 'het

wilde versus het getemde', 'vlees' en 'ongedierte en gezelschapsdieren'.

« Meat – eating has also been culturally associated with gender : it is manly to eat meat (especially beef) while vegetarians are effeminate. 'Real men' tame and kill other creatures : then they can become real men all over again by eating and thus incorporating into themselves the dead body of the tamed and docile animal they have killed. But the realities of that process are obscured by the language of denial in which meat-eating is couched. » (Adams)

De werkelijke betekenis van vlees is degene die Adams uitgetekend heeft : om het even welk eufemisme dat men wil gebruiken, vlees betekent dode dieren.

'Dieren' in feministische geschriften.

Een sterk thema in bvb. feministische fictie is het gevoel van empathie met dieren of natuur, gedeeltelijk als mede-lijders door de hand van een ongevoelige gemeenschap en gedeeltelijk door het delen van kwaliteiten (geven om en verzorgen).

Er zijn drie gebieden :

1) De verbondenheid van vrouwen met natuur ofwel parallelle levens : het temmen van vrouwen en de natuur.

Een voorbeeld hiervan is het volgende citaat van Andree Collard : The rape of the wild: « The identity and destiny of woman and nature are merged. Accordingly, feminist values and principles directed towards ending the oppression of women are inextricably linked to ecological values and principles directed towards ending the oppression of nature. »

Vrouwen hebben veel te zeggen over de manier waarop globale ecosystemen vernietigd worden door menselijke (patriarchale) hebzucht. Inzoverre dat zowel natuur en vrouwen ver buiten het algemene systeem van dominantie staan, vrouwen zijn bovendien algemeen meer verbonden met de natuur op verschillende manieren. Doch verschillende vrouwen, verschillende perspectieven.

Het gevaar bij ecofeminisme schuilt erin dat het beeld van natuur goedaardig is, de vruchtbare moeder aarde. Dieren, als deel van de natuur, zijn mede-lijders. Dit kan op zeker niveau de waarheid zijn, toch moeten we oppassen voor het vertellen van verhalen die dieren(of vrouwen) enkel voorstellen als goed, het is een even vernietigende metafoor als het duivelse beest.

2) Verhalen van dierengemeenschappen of spiegels van de natuur.

3) De zaak van vivisectie of dieren in laboratoria.

In de vorige eeuw was er een sterke link tussen de anti-vivisectie beweging en de vrouwenbeweging. De link lag erin dat zowel dieren als vrouwen leden door de hand van de wetenschap.

Veranderende betekenissen.

In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe de betekenissen van dieren veranderen. De tweevoudigheid natuur/cultuur wordt gelinkt aan gender. Ecofeministen wgeloven dat vrouwen dichter bij de natuur staan en bijgevolg worden mannen geassocieerd met cultuur.

Vroeger werden sommige mensen gelokaliseerd aan de zijde van de 'natuur', daardoor traden er belangrijke politieke gevolgen op. Ze werden geassocieerd met het wilde, het beest. Dit werd gebruikt voor het rechtvaardigen van onderdrukking op grond van gender, klasse en ras. Niet-menselijke dieren blijven echter steeds in de rollen die bepaald zijn door de mens. Rollen die steeds wijzigen maar steeds tot stand gebracht in menselijke culturen en sociale structuren.

Feminisme en anti-vivisectie.

Alhoewel deze band vroeger sterker was zijn er momenteel nog steeds groepen zoals Feminists for Animal rights ('If feminism is concerned with issues of oppression and exploitation, then we should care about the exploitation of animals').

Birkin geeft twee redenen waarom feministische standpunten bijzondere inzichten kunnen leveren op de behandeling van dieren in de wetenschap. (Het gebruik van dieren in laboratoria op zich is problematisch.)

1) Ethische debatten kaderen immers in de aanvaarding van dominantie en superioriteit, iets dat feminisme en elke andere sociale beweging die onderdrukking willen stopzetten, zou moeten aanvechten. Het overvloedig testen wordt verlangd door een kapitalistische maatschappij. Het zit dan ook diepgeworteld in een systeem van dominantie.

2) Het zit in de ideologie van de wetenschap dat defifnites worden genaturaliseerd en zo worden gerechtvaardigd.Vb. de homoseksuele rat als basis van onderzoek naar homoseksualiteit bij mensen. Belangrijk voor de feministische kritiek is hierbij hoe de dieren gebruikt worden bij het formuleren van ideologieën en hoe er over deze praktijk geschreven wordt.

Wetenschappers moeten vooral leren om hun emotionaliteit en empathie te leren onderdrukken. Een objectieve onverschilligheid is stereotypisch mannelijk in onze cultuur. Je gevoelens niet in de weg laten komen, staat gelijk aan het onderdrukken van het vrouwelijke. Identificatie met dieren (een meer vrouwelijke positie) is falen in het objectief zijn.

Een belangrijk deel van de biologie is de classificatie van organismen. Feministen hebben nadrukkelijk de klemtoon gelegd op het deconstrueren van de categorieën, die we gebruiken voor het benoemen van de wereld om ons heen; we kunnen bvb. de naam 'vrouw' in vraag stellen. Uitdagingen van het universele

begrip 'dier' (of natuur) zijn eerder zeldzaam, alhoewel, we blijven impliciet afhangen van concepten van de natuur als bepaald, van niet-mensen als essentieel in (asociale) natuur. Op zijn minst verzekert dit dat we niet-menselijke schepsels zien als fundamenteel (essentieel ?) anders dan ons. Ook deconstructies hangen af van het hokjesdenken, waaruit we betekenissen construeren ; zelfs het natuurlijke wordt een constructie van het sociale; constructies kunnen altijd hermaakt worden. Toch blijven niet-menselijke dieren niet inbegrepen in het feministisch getheoriseer.

Feministen hebben ontelbare voorbeelden gedocumenteerd over de wijze waarop verschillende groepen van mensen voorgesteld worden als anders en behandeld worden met minder (of geen) respect ; de dierlijke bijnamen die brutale vrouwen voor de voeten geworpen worden is daar één manifestatie van. (in het boek wordt hier het voorbeeld gegeven van 'shrew' wat bij letterlijke vertaling een spitsmuis is en in figuurlijke een helleveeg.) Zowel voor het dier als voor de vrouw is er hier geen respect. 'Anders zijn' is typisch gefundeerd op een waarneembare verschillendheid van de dominante groep ofwel een lichamenlijk geschikte blanke heteroseksuele mannen. Zo worden ook niet-mensen en natuur voorgesteld als 'anders' – altijd anders en altijd minder (hiërarchische tweedelingen). Birkin besluit hierbij dat het bijna onmogelijk is om in de wetenschap veranderingen te bekomen zonder een effectieve (of revolutionaire) verandering in onze maatschappij, we moeten de grenzen door welke we er toe gekomen zijn om het 'anders zijnde' te zien, afbreken. We moeten een groter respect ontwikkelen voor alle wezens - inderdaad ook voor levenloze, onbezielde natuur .

Het dier ?

Het concept van 'het dier' is onbetwistbaar heel erg sterk in onze cultuur, en helpt ons om onze wereld te ordenen en te benoemen. Ons onderscheiden van 'dieren' wordt een bewering van onze soevereiniteit over natuur. Alhoewel feministen dit contrast niet vaak gebruikt hebben, ondermijnt het zeker de wijze waarop we denken over biologisch determinisme. Dierenlichamen en -levens blijven in de modder wegzinken van de pure biologie, terwijl menselijke geesten miraculeus ontsnappen.

Omdat 'het dier' te voorschijn komt uit zowel studies van menselijke maatschappij/cultuur als van niet-menselijke in de context van biologische wetenschap, wordt het zowat alles ontnomen behalve basis instincten. Zijn capaciteiten worden verminderd tot een vorm van evolutionair-geselecteerde aanpassingen tot zijn omgeving, iets dat weinig toe laat voor vindingrijke gedachten, voor intuïtie, voor creativiteit.

Voor feministen die kritiek hebben op de wetenschap is het bestaan van dit mythische beest een probleem, daar het helpt om de natuur/cultuur grenzen te reconstrueren. Het is natuur, pure biologie. Op zijn beurt gebruiken diegenen, die

het geloof dat er een beetje van dit beest in ieder van ons is, willen verdedigen, verhalen van het mythische beest als een slachtoffer van zijn genen om hun overtuigingen te verdedigen. En zo blijven de fabels van biologisch determinisme – dieren als model voor een vastheid in ons eigen gedrag – voortbestaan.

Dit is al één belangrijke reden waarom feministen zich zouden moeten bekommeren om 'het dier'. Maar niet alleen als concept, hoe belangrijk ook voor feministische kritiek op biologie ; er zijn ook belangrijke redenen waarom men zich ook zou moeten bekommeren om de *dieren zelf*, over het lot van andere (niet-menselijke) wezens. Feministen hebben zich geëngageerd in hun geschriften en in hun politieke praktijken door te strijden tegen allerlei onrechtvaardigheden, of ze nu gebaseerd waren op ras, klasse, seksuele oriëntatie, het hebben of niet hebben van een bekwaam lichaam, of gender. Op deze manier hebben feministen verscheidene systemen van dominantie uitgedaagd, gelovend dat deze onderdrukkingen diep verstrengeld zijn.

Ondertussen heeft feministische kritiek op de wetenschap de nadruk gelegd op hoe de ontwikkeling van de Westerse wetenschap en technologie hand in hand gaat met de dominantie en onteigening van de natuur. Als ze een deel zijn van die natuur, dan heeft de dominantie binnen onze cultuur van niet-menselijke dieren belang; het heeft belang omdat systemen van dominantie vervlochten blijven. Om dus menselijke onderdrukking beter te verstaan , eist dit van ons te overwegen hoe deze onderdrukkingen verbonden zijn met dominantie van de natuur – en om tegen alles te strijden. Niets minder dan de toekomst van het gehele milieu staat op het spel.

Toch zijn er nog andere dieren niet in de natuur; vele van hun zijn duidelijk in de menselijke cultuur en maatschappij. 'Natuur' is niet iets 'daarbuiten', gescheiden van de menselijke belevingswereld. Om het argument te volgen dat mensen sterk 'in' de natuur zijn en er van dieren kan gedacht worden in termen van cultuur cultuur, beginnen mensen en sommige niet-mensen het zelfde gebied te bezetten. Om te argumenteren dat mensen altijd eerst moeten komen, dat menselijke onderdrukking moet bevochten worden voor dat van bvb. katten of honden op grond van loyaliteit t.o.v. van onze eigen soort, is de dieren verwijzen naar een ondergeschikte categorie van natuur . Door dit te doen ontkennen we onze eigen plaats in de natuur. Maar als we de natuur/cultuur grens oplossen of ontwrichten, wat dan ?

Birkin is niet ovetruigd door het argument dat er slechts zoveel tijd en geld in de wereld is, dat we daarom onze pogingen moeten concentreren op het verlichten van onrechtvaardigheden t.o.v. mede mensen. Zelfs beter, ze wordt er niet door overtuigd maar het lijkt haar dat een groot deel van de onrechtvaardigheden die mensen bedrijven tegen dieren op zich vastzitten in het zelfde systeem van dominantie dat leidt tot onrechtvaardigheden tegen mensen. Het is simpel om onrechtvaardigheden tegen dieren slechts te zien als een manifestatie op individueel niveau van wreedheid maar Birkin denkt dat dit niet altijd het geval is. In

sommige gevallen wel, maar velen zitten vast in de vormen van dominantie. De wijze waarop dieren behandeld worden in laboratoria is gedeeltelijk het produkt van de plaats die de wetenschap in de laat twintigste eeuw van het geindustrializeerd kapitalisme inneemt. Onze cultuur vereist dieren voor het testen van nieuwe produkten, of deze produkten al of niet nodig zijn in feitelijke menselijke nood. Wat gebeurt is dat deze dieren gebruikt worden voor het testen van producten op veiligheid in relatie tot de winstmarge van de bedrijven die ze produceren.

FEMINISME, WETENSCHAP EN DIERENRECHTEN.

Er is een groeiende toename van antipathie voor het gebruik van dieren in wetenschappelijke experimenten, naast de opkomende interesse voor milieubescherming. De argumenten, die gebruikt worden door feministen om de veronderstellingen die wetenschappers maken aan te vallen, zijn primair gebaseerd op de nood om onze kritieken uit te breiden zodat we andere systemen van dominantie kunnen toevoegen, en op het beroep doen op empathie en begrip. Dieren zijn mede-lijders door de hand van de wetenschap, en vrouwen, zijn volgens het argument, meer geneigd om zich in te voelen met de dieren en hun situatie.

De betrokkenheid van feministen met een breder milieu, met ecosystemen in hun geheel, laat vergelijkende kwesties rijzen over de relatie tot allerlei soorten wezens, planten, dieren, mensen, in relatie tot elkander.Bij veel mensen groeit een toenemende bekommernis over de wijze waarop deze ecosystemen gerelateerd zijn, de wijze waarop deze fragiele relatie beschadigd worden door menselijke actie. Maar het is ook menselijke actie in de jacht op hebzucht en winst ; de vernieling van de ozonlaag en toenemende problemen met globale opwarming zijn een product van de destructieve capaciteit van de geïndustrialiseerde maatschappij. De bekommernis over de relatie van mensen tot niet-mensen zou daar een deel van moeten zijn.

Alhoewel het gevaarlijk is om de vrouwen en natuur, feministen en dieren te verbinden, het argument dat vrouwen en dieren mede-lijders zijn is heel erg sterk. Het staat in sterk contrast tot het zich beroepen op de rationaliteit die de geschriften van verscheidene mannelijke filosofen over dierenrechten onderstut. Om het even op welk idee van 'dierenrechten' men beroep doet, het gehele concept van rechten is problematisch – en niet enkel t.o.v. de dieren.

Het concept van rechten is eerst opgekomen in de liberaal-individualistische redevoeringen van het Westen. Het zoekt het in stand houden van persoonlijke autonomie, en neemt aan dat het individu op zich de beste rechter is van persoonlijke belangen. Benton toont hier aan dat dit ideaal niet gemakkelijk over te brengen is naar de zaak van niet-menselijke dieren, wiens interesse in menselijke cul-

tuur zou moeten beoordeeld en geargumenteerd worden door mensen. We kunnen onszelf zien als advocaten voor dieren maar zij moeten de beste rechters zijn voor hun eigen belangen.

Maar misschien nog belangrijker, de traditie van liberale rechten verleent, in principe, bescherming voor alle soorten mensen, en zelfs in sommige gevallen aan dieren. Maar het zijn vormen van bescherming die 'men in feite niet kan leveren onder een algemene conditie van hoog geconcentreerde schaarste van productieve bronnen, sociale en economische ongelijkheid, en door de relaties van onderlinge vijandschap en vervreemding die voortvloeien uit de markteconomie. Vrouwen hebben tenslotte nog enige bescherming onder de wet. Maar in de context van een patriarchale samenleving kan men echter moeilijk beweren dat vrouwen deze rechten universeel kunnen uitvoeren.

Van de wet kan men moeilijk beweren dat ze dieren rechten geeft. Wel doet ze pogingen om een beetje bescherming tegen misbruik aan te bieden, maar zelfs daar faalt ze in, juist omdat de wetenschap diep ingebed zit in sociale en economische condities. Deze contexten zijn echter veel machtiger in het vastleggen van resultaten dan in de interesse voor dieren, hoe beschermd (tegen misbruik) ze ook mogen zijn door de wet.

Feministen zelf zijn gedeeltelijk afhankelijk geweest van het concept van rechten, voor welk probleem dit ook staat. Men sprak bvb. van (het vrouwenrecht om haar eigen seksualiteit te definieren) in de vrouwenbevrijdingsbeweging van de jaren 70, of haar recht tot financiele onafhankelijkheid van mannen. Maar dat was het individuele uit de context nemen ; 'rechten' voor het definieren van iemands eigen seksualiteit kwam onder een toenemende vraagstelling in de jaren 80, met debatten over sadomasochisme en geweld tegen vrouwen in pornografie. Het probleem met 'rechten' en hun oorsprong in liberaal individualisme is ook toepasbaar op de zaak van de dieren.

Het primaire probleem voor feministische kritieken is het vertrouwen van de dierenrechtenliteratuur op rationaliteit en een rechtvaardige opvatting van rechten. Voorbeelden zijn Singer, Regan en Rollin. Rechten die afhangen van rationaliteit zijn verraderlijk voor feministen, hoeveel keer zijn vrouwen rechten geweigerd op basis van zogenaamd irrationaliteit ? Nu is het ontkennen van rationaliteit doorgeschoven van vrouwen naar niet-menselijke dieren, maar daar is het evengoed verraderlijk.

De rechten/rechtvaardigheid positie steunt ook op het individualisme en verbreedt de kring om niet niet-menselijk-dieren toe te voegen op basis van gelijkheid of ten minste overeenkomstigheid ; het negeert dus het verschil. Door dit te doen is het fundamenteel anthropocentrisch – wat er op deze wijze gewaardeerd wordt is overeenkomstigheid met mensen. Als er toch verschil gewaardeerd wordt, is het het verschil met mensen. Er is hier geen viering van het unieke van elke soort van dieren, zelfs niet van hun verschillen ten opzichte van elkander. Wat

belangrijk is is wat ze delen met ons, een toestand om sommige te benoemen als ere mensen met als doel morele achting. Dit moedigt het gebruik van dieren met zenuwstelsel die niet zoals het onze zijn aan in de wetenschap, liever dan die dieren dan degene met een zenuwstelsel gelijk aan het onze.

Een ander dierenrechten argument benadert het utilitarisme of nuttigheidsleer., welke het belang afweegt voor het bepalen van het groter goed. In zijn argumentering voor dierenrechten gebruikt Singer een utilitaristische berekening gebaseerd op de mogelijkheid van voelen; vele dieren kunnen voelen en kunnen dus ook lijden, wat hun belangen geeft die zouden moeten meegerekend worden in plaats van genegeerd. Op deze manier worden dierenrechten de rechten van gevoelige wezens wiens belangen serieus moeten genomen worden, in om het even welke balans t.o.v. de belangen van andere dieren. Utilitarisme laat de mogelijkheid dat dieren kunnen voelen en lijden toe. Maar het zit nog steeds vast in het rationele beslissing-makende rond belangen, volgens Donovan.

Eén van de sterkste kritieken van feministen op de dierenrechten/rationele positie is dat het emotionaliteit of geven om uitsluit, daarbij sluit het een belangrijk gebied voor feministische analyse uit. Josephine Donovan voelt dat het argument voor dierenrechten niet ver genoeg gaat voor feministen. Zowel Singer als Regan vermijden sentimentaliteit en emotionaliteit in hun verdediging van rechten voor dieren. Beiden bevoorrechten rationaliteit – toch ontkent rationaliteit zowel de betekenis van empathie (te emotioneel) als het dezelfde methodes van wetenschap, die vooral dieren exploiteren, ondersteunt.

EMPATHIE

Er zijn twee gerelateerde gevaren in het denken over empathie en dieren. Het eerste is dat wat verscheidene feministische geschriften over de gender van de wetenschap belaagd heeft. Om te beweren dat de wetenschap als mannelijk bepaald is, is beweringen maken hoe de wetenschap uitgevoerd wordt, over hoe wetenschappers de wereld zien. Ongelukkigerwijze is het dikwijls geïnterpreteerd geweest als een bewering over wie wetenschap beoefent. Dus in relatie tot het denken over dieren zou dit bezwijken tot een bewering dat enkel vrouwen speciale mogelijkheden hebben om zich in te voelen met dieren. Dit kan bij sommige het geval zijn, maar het is geen bewering die Birkin wil verdedigen. Het tweede probleem is dat deze eigenschap die geassocieerd wordt met vrouwen – empathie – gebruikt wordt voor de intrinsieke associatie met de voortplantingsrol van vrouwen. Vrouwen woden dus verzorgend of empathisch omdat ze biologisch ontworpen zijn om moeder te zijn.

Sommige feministen hebben twijfels geuit over het vormen van een feministische politiek met een ethiek van geven om. Er zijn twee belangrijke redenen waarom men moet oppassen met een politiek die gebaseerd is op zulke 'vrouwelijke' deug-

den. De eerste is het feit dat het moeilijk te zien is hoe men een vrouwelijk standpunt politiek kan verdedigen wanneer vrouwen op zich verdeeld zijn, niet alle ervaringen van vrouwen zijn gevormd door het verzorgen van kinderen. Het tweede probleem is dat het verheffen van vrouwelijke deugden veelal afhangt van het essentialisme, alsof vrouwen altijd verzorgend , vredelievend, enz. zijn. Vele van deze zogenaamde deugden zullen meer naar voren komen bij vrouwen omdat het sociaal aanvaardbaar is.

NOCH MAN, NOCH BEEST

(bespreking van Neither Man Nor Beast, Feminismand the defense of animals, Adams Carol J., Continuum,)

VOORWOORD

De klemtoon op de verschillen tussen mens en dier bekrachtigt niet enkel de grenzen van de mensheid, maar bakent eerder af wat het mannelijke inhoudt. Wat traditioneel mensen van dieren scheidt – kwaliteiten zoals rede en rationaliteit - wordt ook gebruikt om mannen van vrouwen te onderscheiden.

We hebben een Westerse filosofische traditie geërfd, die voor waar aanneemt dat vrouwen dichter bij dieren staan en ze beperkt tot dierlijke functies voor hun soort (bv. voortplanting). Historisch gezien stonden vrouwen in de Westerse cultuur tussen de man en het beest. Het feministische antwoord hierop was : 'we zijn geen dieren, we zijn mensen'. De mens/dier grens blijft hierbij bestaan. Vrouwen worden alleen van de ene kant naar de andere geschoven. Een alternatief feministisch standpunt is dat we geen man zijn, aangezien de man niet en ook nooit generisch (eigen aan het geslacht of de soort) zal zijn, en we zijn geen beesten, aangezien beesten vooral als metaforen voor menselijk gedrag bestaan, als zelf-oordeel. Dit standpunt stelt het mensen/dieren dualisme in vraag.

Het concept beest bestaat als zelf-verwijzing, als een commentaar op de mensheid. Dieren zijn man noch beest, noch karikaturen van hun eigen leven, noch dom – maar zijn, zoals menselijke wezens, dieren met sociale noden en belangen.

Feministen die dieren verdedigen dagen mensen uit om te stoppen met het denken over dieren als beesten. Feministen en 'profeministische' mannen dagen tevens personen, die geboren zijn met een penis, uit om te stoppen met over zichzelf te denken als man ; niet enkel omdat het wezen van een man gebonden is aan de identiteit van wat 'echte mannen' doen en niet doen, maar ook omdat de 'man' enkel kan bestaan als een concept en een geslachtelijke identiteit door ontkenning (de man is geen vrouw, geen beest, niet gekleurd = niet anders).

Het doel van feministische verdedigers van dieren is dat de mensheid zijn

Euro-Amerikaanse mangerichte oriëntatie zal laten vallen, zijn nood tot het afbakenen van een paar uiterste veschillen tussen ons en de andere dieren, zal verwerpen en de hiërarchie van mensen boven dieren zal afwijzen. Jane Tompkins : « to see animals differently would aquire human-beings to see themselves differently also »

Wat is de theoretische basis hiervoor ? De mangerichte dierenrechten- en bevrijdingstheorie lijkt zich duidelijk te plaatsen in een Verlichtingskennisleer van autonome subjecten. Dit is een voorbeeld van een liberale visie met een contradictie tussen haar concept van vrijheid en de aanvaarding van slavernij.

Anderzijds was het net de omtuimeling door feministen van het grote verhaal van eenheidssubjecten, een universele vrouw aannemend, dat sommigen bleek aan te zetten tot een ander groot verhaal: dieren. Zulks een anachronisme lijkt feministische theoretische bijdragen te marginaliseren. Hoewel het verlaten van het eenheidssubject mogelijkheden opent voor het bespreken van het onderwerp van anders-dan-mensen. Als het gedestabiliseerde mensen-onderwerp ruimte opent voor het erkennen van dieren-onderwerpen, dan kan ons denkbeeld over de mensheid ook beroofd worden van gender, ras en soort bezorgdheid.

Feministische verdediging van dieren staat erop dat we erkennen wat en verantwoording afleggen voor wat we doen aan andere lichamen. Vanuit de bezorgdheid over de taal van dierenrechten, wordt er gezocht naar alternatieve manieren voor het onder woorden brengen van de kwesties die de exploitatie van dieren doen rijzen. Volgens Adams « wijzen we de culturele constructie, dat sommige lichamen totaal en uitsluitend materie zijn zodat hun lichamen onstoffelijk, onbelangrijk worden, af ».

Dierenlichamen zijn van belang. Feministische verdediging van dieren biedt bevrijding aan van een bepaalde gedachtenconstructie die andere wezens ontlevent. Ze staan erop dat zowel hun nietsdoen als hun activiteiten gevolgen hebben. Gaan we ervan uit dat we allen het zelfde universum delen, waarin we een gemeenschap van subjecten zijn en geen collectie van 'anders' gemaakte objecten, dan antwoorden we met volledigheid en respect voor lichamen. We verwachten dat vanuit een dergelijke voorstelling allen conceptueel te voorschijn zullen komen als noch man noch beest. Het opent mogelijkheden voor banden van solidariteit met diegenen die andere sociale onderdrukkingen uitdagen.

In dit boek verandert Adams radicaal van perspectief t.o.v. haar vorige boek (The sexual politics of meat). Ze werkt een anti-racistische, feministische analyse uit om de exploitatie van dieren te interpreteren, vooral diegenen die geconsumeerd worden door mensen. Dit zijn de centrale stellingen in haar boek:

1) Onderdrukking is een realiteit. Het privilege is een staat van zijn voor diegenen die profiteren van onderdrukking. Rassen- en sekse-haatmisdaden zijn de

manier waarop onderdrukking in stand wordt gehouden en bestendigd.

2) Net zoals gender en ras geconstrueerd zijn, is dit ook het geval voor species/soorten. Het zijn categorieën van een sociale constructie waarvan men aanneemt dat ze essentieel natuurlijk zijn.

3) Milieu-exploitatie wordt ondermeer mogelijk gemaakt door onderdrukking van sommige mensen van het lichaam van anderen. De erfenis van het kolonialisme is dat elitaire Euro-Amerikanen onderdrukkingssystemen hebben geïnstitutionaliseerd. Systemen die controle uitoefenen op niet-dominante blanken en kleurlingen en die de natuurlijke bronnen van het land waarop ze leven uitbuiten. Eigenaars en besluitvormers houden hoge winsten in stand voor een paar enkelingen door de kosten door te schuiven naar de velen in de vorm van lage lonen, hoge prijzen, slechte werkcondities en giftige neveneffecten. Velen zoeken naar nieuwe structuren die niet de exploitatie van mensen en andere wezens en van de aarde inhouden.

4) Feminisme richt zich niet enkel op relaties tussen vrouwen en mannen, maar het is een analytisch kader waarmee de sociale constructie van de realiteit kan worden blootgelegd.

Adams beschouwt het als haar taak als feministisch theoretica om de status van dieren als uitbuitbaar om te zetten in een contradictie. Hiervoor steunt ze op feministische theorie, filosofie en theologie.

Het boek bevat verschillende punten die geen grootse theorie vormen, maar eerder punten suggereren die naar voren moeten worden gebracht. Adams neemt ook geen standpunt in vanuit een dierenrechtentheorie, die morele overweging uitbreidt tot dieren, gebaseerd op hun belangen, gewaarwordingen en overeenkomsten met mensen. Ze wijst op vele andere punten buiten die van dierenonderwerping. Ze onderzoekt de plaats van dieren binnen de feministische ethiek – en gaat er dus van uit dat uitbuiting meer inhoudt dan de uitbuiting van dieren.

De nadruk ligt op ideologie. Een ideologie die dieren bepaalt als bruikbaar, zet de kwesties die geassocieerd worden met dierenrechtenverhandelingen en feministische theorie voort. Adams probeert deze ideologie uiteen te zetten, niet door een uitbreiding van het gebied der ethiek van mensen naar sommige niet-mensen, maar door het onderzoeken van de resultaten van een mens-dier dualisme dat ingebed zit in een racistisch patriarchaat.

Het project van het boek is het identificeren van het terrein dat bezet wordt door diegenen die als 'dieren' noch man noch beest zijn, het vervlochten systeem van onderdrukking dat hun zo benoemt en hun dus ook daar plaatst. Een feit in een contradictie omzetten houdt dikwijls het terugbrengen van de afwezige referent in.

Tevens gaat het boek over privilege. Het privilege van het straffeloos consumeren van dieren en de gewoonte van de consumptie. Soms gebruikt Adams feministische inzichten over geweld tegen vrouwen om patronen in de behandeling van dieren aan te wijzen. Ze veronderstelt dat systemen van geweld in elkaar grijpen, inzicht in het ene kan ervaringen van een ander verklaren.

Het is Adams' bedoeling om de dierenbeschermingsbeweging stevig te plaatsen in bewegingen die de sociale onderdrukking van mensen in vraag stellen, zodat er verbanden tot stand kunnen komen, die solidariteit creëren.

Tenslotte wil het boek ook de verklaarbaarheid van feministische theorieën verder uitbreiden. Vrouwen leven ingesloten in een sociale wereld die ook 'de andere' inhoudt (zowel dood als levend), representaties van de andere dieren, en gedragingen t.o.v. de andere dieren. Dit heeft invloed op de levens van vrouwen en op de manier dat onderdrukking wordt ervaren en weerstaan. Herkennen hoe vrouwen geplaatst worden als noch man noch beest laat ons toe aspecten van het leven van vrouwen die nog onderzocht werden / worden in anthropocentrische benaderingen anders te gaan bezien.

De verdere bespreking betreft enkel het eerste deel van het boek : Onderzoek naar het arrogante oog

1. HET ETEN VAN DIEREN

Vegetariërs en vleeseters hebben dikwijks verschillende inzichten over 'vlees'. Vegetariërs worden dikwijls omschreven als (ver)oordelende zagen. Ze kampen echter met het probleem dat ze hun inzichten in een dominerende vlees-bepleitende cultuur moeten duidelijk maken.

Vlees wordt algemeen aanvaard als een 'mass term'. Een mass term is iets zoals water, kleuren. Water blijft steeds water onafhankelijk van de hoeveelheid of waar het in zit. Objecten waarnaar gerefereerd wordt als 'mass terms' hebben geen individualiteit, zijn niet uniek, niet specifiek, niet bijzonder. De associatie met levende, unieke, individuele wezens valt volledig weg. Bij vegetariërs is dit niet het geval. Dit is één van de dingen die het moeilijk maakt om met vleeseters te praten.

2. HET ARROGANTE OOG EN DIERPROEVEN

Dierenverdedigers kaarten de houdingen van t.o.v. andere dieren in een patriarchale cultuur aan. De mensen wiens gedrag ze bediscussiëren zijn mensen die zichzelf vormen tot subjecten in een cultuur die overgoten is met menselijke, mannelijke culturele symbolen. Feministische kritiek op wetenschap verheldert de kwestie van dierproeven. Dierproeven zijn een deel van de patriarchale cultuur in welke wetenschap net als mannelijkheid « hard, rationeel, onpersoonlijk, competitief, streng en onemotioneel », is, zogenaamd objectief.

John Berger argumenteerde als eerste in 'Why look at animals ? » dat we dieren getransformeerd hebben tot spektakels, en zo onze interacties met dieren beperkt hebben zodat ze verdwenen zijn uit onze levens als onafhankelijke wezens, gereduceerd tot voorstellingen van menselijke fantasieën aangaande wat exotisch, wild of sentimenteel is. In « Why look at women ? » toont Susan Kappeler hoe in dit opzicht vrouwen verwisselbaar zijn met de andere dieren. Haar inzichten in de manier waarop de dominerende subjectiviteit in patriarchale cultuur geconstrueerd is door het objectiveren van anderen, voorziet een kader voor het onderzoeken van feministische implicaties bij de onderdrukking van andere dieren.

In het bijzonder, de rituelen geassocieerd met vivisectie van andere dieren en dierenexperimenten geven een beeld van de manier waarop de patriarchale cultuur van de 20e eeuw kijkt naar dieren. In de patriarchale cultuur maakt men gebruik van een 'object' waarnaar men kan kijken om zich zelf tot individu te vormen. Het verkrijgen van subjectiviteit in een racistisch patriarchaat is m.a.w. gebaseerd op de objectstatus van de andere dieren. Experimenten op andere dieren dienen dit doel.

** Probleem 1 : Het arrogante oog : the human male gaze.*

In een patriarchale cultuur is een starende blik een essentieel aspect van subjectiviteit – de handeling kijken is een aspect van het zelf-identificeren, actief, assertief, weten wie iemand is. We zijn een visueel, georiënteerde soort, maar de wijze waarop we kijken is sociaal geconstrueerd. Iemand is niet assertief in een dominante cultuur, welke assertiviteit zo hoog in het vaandel draagt, zonder assertief over te komen ; men weet wie men is door zich te definiëren t.o.v. anderen.

Om een subject te zijn is er een object nodig. Terwijl onze soort in staat is tot een grote variatie van gedragingen, is de culturele modelrelatie in het Westen die van subject naar object. Deze paradigmatische relatie wordt getypeerd door wat men kan noemen de 'human male gaze', die zijn oorsprong kent in een patriarchale cultuur, bv.in de wijze waarop mannen naar vrouwen kijken. In deze starende blik is belangrijk wat het object doet voor de staarder en wat de staarder doet met het object ; de eigen intrinsieke subjectiviteit van het object is irrelevant in

deze relatie.

Een primaire betekenis van het omzetten van een subject in een object – of objectivering van een wezen – is het voorstellen. Het arrogante oog is een aspect van datgene wat menselijke mannelijke subjecten constitueert tegen menselijke vrouwelijke objecten, en het draagt ook bij tot het constitueren van wetenschappelijke subjecten boven de andere dieren. Omdat zowel mannen als vrouwen opgenomen zijn in een patriarchale cultuur, wordt 'the human male gaze' naar voren gebracht door beiden wanneer ze naar andere dieren kijken.

Probleem 2 : Dierproeven

De bijna enige manier van kijken is die van subject naar object. Kijken is zijn. Ik zie een object, dus ben ik een subject. Het patriarchale subject vormt subjecten om in niet-kijkende objecten, en ontneemt hun dus zo hun besef van subjectiviteit.

Kappeler bespreekt hoe voorstellingen de kijker in staat stelllen om zich echt te voelen : « he feels the more real, the less real the other, the less of a subject the other, the less active the other ». Wat ze beschrijft is de situatie van dieren in wetenschappelijke experimenten en hun lot.

'The less real the other'

Dieren worden gedefinieerd als ongevoelig, niet in staat tot lijden. Hun intellectuele capaciteiten worden ontkend. Dieren zijn niet als mensen. Dit is nu het curciale punt voor het rechtvaardigen van dierenexperimenten.

'the less of a subject the other'

Het dier is een object dat het 'onderwerp' van het experiment wordt genoemd.

'The less alive the other'

Vele experimenten draaien net rond de dodelijkheid van de proef.

Probleem 3 : De dominerende realiteit

Het geloof in de noodzakelijkheid van dierenexperimenten is stevig verankerd. Wetenschappers hoeven geen verantwoordelijk af te leggen over de rechten van de dieren omdat ze gericht zijn op een 'hoger' recht: het recht van mensen om te overleven. De rechten van de mens worden als in tegenstelling met die van dieren gezien.

Probleem 4 : Onbekenden en ander slachtoffers.

Dieren worden als onbekend gehouden zodat experimenteren toegelaten wordt. Kappeler schrijft : « Under his aesthetic gaze any woman, known or unknown, turns into the 'stranger', that object of no interest except for its capacity to stimulate the subject's feeling of life. » Men kan dit veranderen in : « Under his scientific gaze, any animal, known or unknown, turns into the 'stranger', the material, that object of no interest except for its capacity to be a medium for the subject's sense of knowledge. »

Men is dan ook veel meer bekommerd wanneer honden en katten (huisdieren) gebruikt worden voor experimenten dan bvb. varkens. Varkens zijn reeds onbekenden geworden dankzij de consumptie van hun vlees. Dieren moeten onbekenden blijven voor het bevestigen van de mythe van wetenschappelijke objectiviteit. Dieren en vrouwen zijn het onderwerp van uitwisseling tussen twee of meer subjecten (experimenten en porno).

Probleem 5 : Het combineren van categoriën.

Porno gebruikt regelmatig een taal waarin de combinatie van de categoriën 'vrouw' en 'dier' verheerlijkt wordt. Men kan zelfs parallellen trekken met de toen gebruikelijke medische behandeling van vrouwen. Geen wonder dat veel vrouwen toen protesteerden tegen vivisectie. Ze zagen zichzelf als referent in vivisectie praktijken. Vrouwen werden op een psychologische afstand gehouden van medische activiteiten van dokters : ze werden gezien als de bezitters van kinderlijke meningen over dieren ; als dicht bij die dieren staand ; ze zagen symbolen van hun eigen lijden in dierenslachtoffers.

Probleem 6 : Kennis.

Het streven naar kennis in een dominerende maatschappij is duidelijk genderbepaald. De onderliggende structuur die zowel het soort van experimenten die uitgevoerd worden als het soort van waardevolle kennis die verkregen moet worden bepaalt, is patriarchaal.

Probleem 7 : Vertegenwoordigers en sadisme.

Experimenteerders zien zichzelf niet als vertegenwoordigers van pijn, wreedheid, enz., omdat ze zichzelf niet zien als vertegenwoordigers. Routine en rituelen isoleren hen van hun activiteiten. Door dieren te bezien als gereedschap voor het einddoel van hun onderzoek, elimineren ze vertegenwoordiging. Een experiment op een dier is zoals een voorstelling omdat niets 'echt' plaatsvindt. Wetenschap heeft een kapitalistische en patriarchale structuur, waarin ook het arrogante oog een rol heeft.

Probleem 8 : Consumptie.

Dierproeven maken ons tot consumenten. We consumeren de informatie die de wetenschap ons voorschotelt. En de experimenten blijven doorgaan voor de producten die we consumeren.

Probleem 9 : Wat is het verschil ?

Sommige pornografen zeggen : 'Wat is het verschil tussen ons en de New York Times ?'. Mensen die dierproeven doen zeggen : 'Wat is het verschil tussen wat wij doen en wat jullie doen ? Jullie eten dieren, dragen lederen schoenen. Jullie profiteren van wat wij doen, waarom zouden we dus niet experimenteren ?' De subject-status toegeschreven aan ons gedrag als consumenten van informatie, vlees en andere dierenprodukten bepaalt de subject-status van experimenteerders. Zowel wet als kunst staan niet los van cultuur ; patriarchale cultuur is diep ingebed in beiden.

Het zijn Euro-Amerikaanse mannen uit de midden- en bovenklasse die wetenschappelijke stellingen, ethieken, en de grondregels voor dierproeven hebben

gecreëerd. Ze hebben deze gecreëerd vanuit het perspectief van waaruit zij de wereld benaderen : als subjecten die een wereld van objecten onderzoeken.

Dierenproeven zijn inherent aan de wijze waarop mannen -vooral gepriviligieerde Euro-Amerikaanse mannen- zichzelf tot subject gemaakt hebben in de wereld door anderen tot object te maken. De mannelijke blik – het arrogante oog van het patriarchaat – construeert dierenexperimenten.

3 ABORTUSRECHTEN EN DIERENRECHTEN

Vele mensen snappen niet waarom dierenbevrijders niet tegen abortus zijn. En feministen zijn dikwijls bang voor de taal van dierenverdedigers. Vooral zij moeten nochtans de verdoken waarheid over het echte leven van dieren naar voren brengen. Net zoals abortusrechtenactivisten voor de uitdaging van de dominerende cultuur -die de waarheid over vrouwenlevens niet wil weten- komen te staan. Moederschap wordt immers geromantiseerd.

Adams belicht een paar filosofische kwesties die opkomen wanneer een feministe de overeenkomsten tussen dierenbescherming en abortusrechten onderzoekt.

1) We mogen het zicht op het individuele niet verliezen.

Dierenbeschermingstheorieën argumenteren dat we de individuele dieren moeten overwegen. Verzet tegen het erkennen van de individualiteit van elk dier vindt men ook terug in de argumenten van vele anti-abortusstrijders. Het is nochtans als individuen dat vrouwen zwanger worden.

De nadruk op het individuele dier voorziet ons van een standpunt om een ander aspect van de abortusrechtenzaak te overwegen: we moeten het unieke van zwangerschap erkennen. Zwangerschap is immers niet reproduceerbaar als een morele zaak – er is geen analoge rechtenkwestie als die van een vrouw die een foetus in zich draagt.

Waar dieren in de fantasie van de meeste mensen enkel lichaam zijn, zien ze de foetus als van het lichaam gescheiden. De foetus kan zo de enige focus van bekommernis zijn wanneer de context van het leven van de vrouw achterwege wordt gelaten, net zoals het dier het object van menselijk gebruik kan zijn wanneer de context van hun eigen leven weg is. Dieren en vrouwen zijn dan de afwezige referent.

De aanspraken van de foetus worden dikwijls gearticuleerd alsof ze bestaan in een moreel vacuum, los van elke individule vrouw. Het is een voorbeeld van Cartesiaans dualisme (welke één van de belangrijkste bronnen van dierenonderdrukking is). Cartesiaans dualisme bekrachtigt de mens/dier splitsing door

te beweren dat er een rationeel/gevoelens dualisme is. Cartesiaans dualisme bekrachtigt ook de vrouwen/foetus splitsing. Net zoals wij mensen dieren zijn en onze rationaliteit niet apart kan bestaan van ons belichaamd en voelend zelf, is de foetus niet gescheiden van de vrouw , het is binnen in haar.

2) Zelfbeschikking voor vrouwen en de andere dieren.

Controle over dieren en de controle over de toegang tot abortus is het tegendeel van zelfbeschikking en vrijheid. Als koeien voortplantingsvrijheid hadden, dan zouden er geen kalveren zijn voor vlees en geen melk voor mensen. Toegang tot abortus is een fundamenteel aspect van de vrijheid van vrouwen.

3) De 'gevoeligheid' van de foetus en dieren zijn niet gelijk.

Is de situatie van de foetus legaal of moreel equivalent aan die van de dieren ? Wanneer een foetus wordt toegelaten om zich te ontwikkelen kan een stadium bereikt worden dat hij feitelijke belangen heeft ; een dier heeft die al.

4) Onze definitie van persoon(schap) is cultureel gebonden.

De notie van persoon(schap) wordt gedicteerd door de cultuur in welke we leven. De dominerende cultuur verlaagt sommige dieren tot het niet-persoon(schap), dieren in de bio-industrie worden behandeld als machines, terwijl anderen worden verheven tot een persoon(schap)sstatus, vb. gezelschapsdieren.

5) De morele dilemmas van abortusrechten en dierenrechten zijn anders.

Het dilemma waar abortusrechten tegenover komt te staan is dat vrouwen niet erkend worden als competente morele actoren. Het dilemma waar dierenbeschermers tegenover staan is dat niet erkend wordt dat dieren gerechtvaardigde morele aanspraken kunnen maken op ons.

6) Identificatie met het kwetsbare vereist het definiëren van kwetsbaarheid.

Sommige dierenbeschermers en anti-abortusstrijders delen een intense identificatie met diegenen die zij waarnemen als kwetsbaar. Wat bepaalt een keuze voor foetusbelangen i.p.v. kwetsbare dieren ? Eén reden voor mannen zou zijn dat zij feministen zien als verantwoordelijk voor hun economische problemen.

7) Abortusrechten dragen bij tot een niet-anthropocentrische ethiek.

In een wereld in welke we trachten te leren hoe we in relatie kunnen staan met de rest van de natuur i.p.v. ze te domineren, is de veronderstelling dat elke foetus een mens zou moeten zijn duidelijk anthropocentrisch. Dierenbescherming relativeert de menselijke soort en bijgevolg de menselijke foetus. Dierenbeschermers en milieuactivisten zijn niet anthropocentrisch. De heiligheid van het menselijk leven wordt geplaatst in een nieuw denkkader, de heiligheid van de aarde en zijn wezens.

8) Er bestaat een opvallende overeenkomst in de medische proffesionele rol in het illegaal maken van abortus en het tegengaan van antivivisectie.

9) Het antigeweld-standpunt van dierenbeschermers zou op één lijn moeten staan met vrouwen.

Diegenen die de discussie van onaanvaardbaar geweld tegenover mensen awillen openen, moeten zich bekommeren om de echte, reële personen -met wie vaak geen rekening gehouden wordt wanneer de theorie wordt ontwikkeld (bv. vrouwen)-. De afwezigheid van aandacht voor seksueel geweld tegen vrouwen en kinderen bedot deze ervaring door ze te negeren. Het maakt elk abortusstandpunt gebaseerd op een gevoel van anti-geweld hypocriet. Het negeert tevens het geweld van gedwongen zwangerschap. Zolang vrouwen en dieren gezien worden als bruikbaar (verkrachtbaar en consumeerbaar) zullen dierenbescherming en abortusrechten nodig zijn. Zowel vrouwen als dieren hebben een doel voor zichzelf, en zijn geen middel voor anderen.

10)Het argument over niet-zijn onthult de subjectieve mannelijke houding.

Het argument gaat als volgt : is het niet beter dat een koe tot leven werd gebracht, werd toegelaten om jaren te leven op deze aarde en dan snel afgemaakt te worden, dan nooit geleefd te hebben ? Maar niemand kan niet-zijn ervaren. Mensen, vooral mannen, denken dat abortus bestaat als een terugwerkend kracht op hun eigen bestaan.

Dieren hebben het recht op hun eigen leven, onafhankelijk van wat wij mensenwezens met hen willen doen en een vrouw heeft toegang tot abortus nodig voor welke reden dan ook dat ze een specifieke zwangerschap wil onderbreken. Abortusrechten en dierenbescherming zijn zinnig tesamen.

4 OVER BEESTACHTIGHEID EN EEN POLITIEK VAN SOLIDARITEIT

Van de dierenbeschermingsbeweging wordt gedacht dat zij het resultaat is en handelt vanuit een vorm van klasse- en ras-privilege, en dat zij sommige blanken van de mogelijkheid voorziet om kwesties van sociale onderdrukking te negeren. Dierenbescherming wordt gekarakteriseerd door een 'blank-centrum'- de theoretici en nationale leiders zijn blank, en velen zijn mannen. Zij kunnnen echter niet negeren dat elk een deel is van de verwantschap met anderen die lijden onder sociale onderdrukking.

De politiek van het anders zijn.

Het standaardmodel van culturele verhoudingen in het Westen is een relatie van subject naar object. Sommige subjecten behandelen andere subjecten als

objecten. Hier staat het concept van 'de ander' centraal. Het verenigt diegenen met macht en verklaart hun overeenkomstigheden tot de maat van alles. Binnen dit kader wordt ieder verschil een merkteken van het 'anders zijn' (verschil gebaseerd op sekse, ras, soort,...).

Zoals 'anders zijn' een naamgeving voorziet voor diegenen die zichzelf zien als gelijkaardig, functioneert het concept van het beest als rechtvaardiging voor het zien van sommige mensen als anders en dus onmachtig. De maat van toegeschreven beestachtigheid, ofwel minder-dan-menselijk, wordt zowel gebruikt voor de afbakening van blankheid als menselijke mannelijkheid, en vestigt bijgevolg racisme en sexisme.

De verlaging van andere dieren is zo compleet dat, zoals ras-gemarkeerde mensen, ze geen conceptueel tegengewicht voor een notie van vrijheid aanbieden. Velen denken dat dieren geen bewustzijn hebben om aan hun een dergelijk concept te geven dat betekenisvol of toepasbaar is. De mogelijkheid van de onderling afhankelijke aard van vrijheid en slavernij is afkomstig van het feit dat tot slaaf gemaakte wezens een verheven menselijke status voorzien aan diegenen die vrij zijn.

Voor mensen houdt verzet tegen onderdrukking het erkennen en behouden van hun 'menselijkheid' in. Onderdrukking ontmenselijkt, het brengt mensen terug tot een dierlijke status. Maar onderdrukking kan dieren niet ontmenselijken. Ze zijn als categorie dat wat niet mens is ; zij worden erkend als het hebben van menselijke kwaliteiten die ontkend kunnen worden.

Een alternatief voor liberaal feminisme zou een progressief feministische positie kunnen zijn dat het mensen/dieren dualisme in vraag stelt, liever dan het hersitueren van elk van de spelers van ene kant van het dualisme naar de andere. Eigenlijk is een radicale hersituering van de spelers vereist (het draait niet om het mensen/dieren dualisme op een manier dat het universele verschillen en absolute 'anders zijn' bevestigt). Kleur zal zijn karakter als grens verliezen net zoals 'dieren' hun anders zijn zullen verliezen. De vragen die we zullen moeten stellen in het kader van een dergelijke radicale hersituering zullen niet gaan over wat 'dierlijkheid' inhoudt en wie dier is. Maar, gegeven dat sommige mensen en alle dieren geklasseerd worden als 'anders', zal de vraag zijn hoe we over onszelf denken als 'wij' zonder imperialistisch of essentialistisch te zijn, zonder verontachtzaming van de bijzonderheden van onze levens.

Door de aandacht te vestigen op hoe onderdrukking onderling verbonden is, creëren we ruimte voor het bevorderen van de zaak van de dieren. Wanneer we erkennen dat identiteit geen toevoegsel is, beginnen we ons te concentreren op wat Bell Hooks noemt 'in elkaar sluitende systemen van dominantie', 'een politiek van dominantie'. Het laatste refereert zowel naar de systemen als naar 'de ideologische basis die ze delen, als een geloof in dominantie, en een geloof in de

verdeling insuperieuren en inferieur, welke componenten zijn van al deze systemen'. Adams is niet geïnteresseerd in analogieën tussen de status van onderdrukte mensen en de status van dieren, maar in de snijpunten. Door deze wijze van denken begrijpen we de gedeelde ideologieën de basis vormen van een blank oppermachtig en speciesistisch patriarchaat.

Het is belangrijk om altijd een perspectief te houden over zowel de methode van onderdrukking als de uiterlijke gedaante van de onderdrukker. Ecofeminisme biedt een dergelijke benadering.

Verdediging van dieren : Een progressieve, antiracistische mogelijkheid.

Een progressieve, anti-racistische verdediging van dieren lokaliseert zichzelf op het kruispunt van ras, klasse, sekse en soort. Op dit kruispunt zal de verdediging van dieren niet sentimenteel zijn, maar eerder gevuld met gevoel. Sentimenteel zijn is zich vereenzelvigen, op een beperkte en begrensde manier, met het slachtoffer en met verloren onschuld. Het kan niet ons doel zijn om dieren op paternalistische manier te verdedigen de onschuldige te wreken, maar wel het systematisch denken over de politiek van dominantie. Tevens kunnen we ook niet verbanden proberen te leggen door ervaringen los te scheuren van hun context (vb. Holocaust). We moeten onze ethiek van dieren zo lokaliseren dat het geen schade berokkent aan diegenen die onderdrukt zijn.

Verdediging van dieren kan ingebed zijn in een progressief ecofeministisch, anti-racistisch kader. Adams ziet in de afwijzing van het mensen/dieren dualisme net zoiets als een afwijzing van een dualistische politiek die inhoudt dat we promens óf pro-dier mogen zijn, maar niet tegelijk. Gegeven dat onderdrukking werkt tegen mensen door hun te ontmenselijken en te verdierlijken, tracht men een solidaire politiek te creëren die ook dieren inhoudt, dan loopt men het risico dat deze analogie blijft verschijnen. Dat is, vanuit een mensencentrische perspectief van onderdrukte mensen die, als ze niet gelijkgesteld geweest zijn met dieren, wel behandeld geweest zijn als dieren. Maar ook dit is een resultaat van analogisch denken, van het zien van onderdrukking als een toevoegsel i.p.v. het begrijpen van de in elkaar sluitende systemen van dominantie. Patriarchaat zou suggereren dat we dieren toevoegden en door deze suggestie houdt het ons weg van het zien van de politiek van dominantie. Het arrogante oog verzet zich tegen zelf-onderzoek.

5. ECOFEMINISME EN HET ETEN VAN DIEREN

Ecofeminisme identificeert een reeks van dualismen : cultuur/natuur ; mannelijk/vrouwelijk ; blank/niet-blank ; rationaliteit/emotionaliteit ; zelf/ander.

Sommigen voegen ook mens/dier toe in deze reeks. Volgens ecofeministische theorie, is natuur gedomineerd geweest door cultuur ; vrouwelijk gedomineerd door mannelijk ; kleurlingen gedomineerd door blanken ; emotionaliteit door rationaliteit ; dieren door mensen...

Waar staan dieren in ecofeministische theorie en praktijk ?

Hedendaagse ecofeministische verhandelingen zijn ontoereikend omdat ze er niet in slagen een consistente conceptuele plaats aan de dominantie van dieren als een significant aspect van de dominantie van de natuur. Adams onderzocht verschillende antwoorden die ecofeministen kunnen geven voor het expliciet niet toevoegen van dieren in ecofeministische analyse en toont aan hoe een voortdurende patriarchale ideologie, die dieren ziet als instrumenten, de ervaring van dieren weghoudt van het volledig deelnemen in het ecofeminisme.

Dieren zijn een deel van de natuur. Ecofeminisme poneert dat de onderdrukking van de natuur gelinkt is aan die van vrouwen en dat beide uitgeroeid moeten worden. Waarom zijn dieren dan geen expliciet onderdeelvan de ecofeministische analyse en waarom is hun bevrijding van hun bestaan als instrumenten voor mensen geen intergraal deel van ecofeministische theorie ?

6 DE FEMINISTISCHE HANDEL IN DIEREN

(Adams verwijst met de term 'trafficking' expliciet naar o.a. Emma Goldman's 'Traffic in Women')

Dit hoofdstuk biedt een verklarend kader waartegen de depolitisering van de feministische morele aanspraken voor de andere dieren kan beschouwd worden. Dat doet het door het voorzien van een feministisch filosofisch onderzoek van de dialectiek tussen 'het politieke ' en 'het natuurlijke'. De consumptie van dierlijke lichamen werd genaturaliseerd ten gunste van de dominerende groep -mensen die vlees eten- ten nadele van de geconsumeerde dieren. Feminisme toont juist aan dat de scheiding tussen politieke, economische en huiselijke zaken vals is. Deze scheiding wordt wel voor waar aangenomen door feministen wanneer het de zaak van de dieren betreft, waardoor de kwestie dikwijls naar de zone van de beredeneerde privacy verbannen wordt.

We zien andere dieren niet als de bezitters van sociale noden. Doordat dieren ideologisch geplaatst worden binnen het rijk der dieren, introduceert elke sociale aanspraak ter hunner gunste een dissonantie in gevestigde verhandelingen. Het blijkt dat we de categorieën van natuur en cultuur verwarren. Maar op zich reflecteert het een culturele classificatie die mogelijk werd gemaakt door voorgedetermineerde ideologieën, die een enge, ongeconstitualiseerde focus behouden. Dus elke feminitische dierenbeschermingspositie daagt, dat wat als 'natuurlijk' gelabeld wordt door de dominante cultuur, uit.

Adams legt verder uit waarom feministen hun verhandelen van dieren verdedigen. Daarvoor moeten we de dialektiek die aan het werk is tussen het politieke en het natuurlijke kijken. Noske, in het verzet tegen naturalisering van dieren, suggereert de ontwikkeling van een anthropologie van de andere dieren die hen tegemoetkomt op hun termen.

Adams geeft een interpretatie van het naturaliseren van het politieke, met als antwoord hierop het politiseren van het natuurlijke. Zo stelt ze o.a. dat een soort-exclusieve filosofie mensen en dieren als tegengestelde categorieën vestigt, en zo het gebruik van de ander door menselijke wezens naturaliseert. In tegenstelling zou een soort-neutrale filosofie geen verschillen tussen mensen en andere dieren overdrijven of veronderstellen dat enkel menselijke mishandelingen zoals het opslaan van dieren of verkrachting overgebleven 'natuurlijke' of 'dierlijke' neigingen representeren. Als het 'natuurlijke' politiek en als onderdrukking erkend wordt, zal 'vlees' niet langer ervaren worden als een object. Verhandelen zal gedestabiliseerd worden door bewustzijn en solidariteit. Verhandelen van dieren ontologiseert ze als 'zijn voor een ander', lijkeneters worden zo hun onderdrukkers.

Opdat dieren vrij zouden kunnen zijn, is het noodzakelijk dat er geen handel in dierenlichamen meer zal zijn. Het systeem zal niet op zichzelf instorten totdat de actie die het systeem handhaaft –vb. lijken eten – gestopt is, en wij stoppen hun onderdrukkers te zijn.

7. REFLECTIES OP EEN STRIPCHIMPANSEE.

Over de nood tot het integreren van feminisme, dierenbescherming en milieubehoud.

Er zijn drie beschouwingen :

- *Een feministische analyse van de status van de dieren.*

Een dialoog tussen feministische kennis en dierenbevrijding biedt nieuwe wegen voor het bespreken van de ervaring van vrouwen, feministische theorie en de status van dieren in een racistisch, kapitalistisch patriarchaat.

- *Dierenbescherming en milieubehoud.*

De dierenbeschermingsbeweging zou moeten gezien worden als het aanspreken van milieuaangaande zaken. Feministische theorie biedt wegen voor het onderzoeken van milieubehoud zaken zonder het opofferen van individuele dieren. Ze bieden dus een weg voor het aankaarten van andere sociale onderdrukkingen, in het bijzonder voor het uitdagen van racisme binnen milieubescherming. Een socialistische feministische benadering van vleesconsumptie biedt waardevolle

inzichten in de materiële natuur van milieu-exploitatie.

- *De bijdrage van ecologisch feminisme.*

Ecofeminisme biedt een verklarend kader voor het analyseren van de onderdrukking over de natuur, en bijgevolg over de andere dieren. Ecofeministen beweren dat de onderdrukking van vrouwen en natuur verbonden zijn en dat elke gepast feminisme, milieubehoud of milieuethiek dit verband moet erkennen. De bijdrage van ecofeministische inzichten in sociale 'ismes' van dominantie zoals seksisme, racisme, klassisme, naturalisme en de manieren waarop deze bekrachtiging en bestendiger een "logica van dominantie" die (valselijk) aanneemt dat de superioriteit van (sommige) mensen een theoretische basis voorziet voor het erkennen van intersectionele natuur van onderdrukking. Ecofeminisme biedt ook een kritiek op de strikte filosofische rechten- en belangenargumenten die bij vele milieuactivisten onbehaaglijkheid veroorzaken.

Ecologisch feminisme voorziet dus een filosofisch kader voor het analyseren van de verbanden tussen feminisme, milieubehoud en dierenbescherming. Het erkent ook de geïnterrelateerde aspecten van sociale dominantie en dominantie van natuur, en door zijn globale manifestaties demonstreert het de mogelijkheid van multi-culturele theorie en actie.

5 vragen/5 voordeelpunten:

Die verbanden brengen de kwesties die rijzen bij feministen, milieubehoud en dierenbeschermingsbeweging aan.

1) Zijn dieren voor mensen zoals vrouwen zijn voor mannen?

Onderzoek naar een variëteit van cultureel dualisme. (Zie uitleg over dualismen eerder in de tekst). "Is soort-verschil zoals sekseverschil sociaal geconstrueerd en ervaren, en als het zo is, hoe? Door deze vraag rijzen er een paar kwesties over wat het categoriseren van soorten inhoudt en hoe deze categorisering veronderstellingen i.v.m. machtsrelaties, de zelfdefinitie van mensen en de rol van iemands ras, ethniciteit, sekse en klasse speelt in de sociale constructie van een soort, reflecteren. De vraag is een logische stap in de uitdaging die het feminisme biedt aan een racistisch patriarchaat en een belangrijke richting voor feministische theorie.

2) Wat is de rol van rede en rationaliteit in het determineren van de situatie van vrouwen en dieren in Westerse filosofie?

Wollstonecraft schreef een tekst die als doel had te demonstreren dat vrouwen redelijke wezens waren, niet zoals dieren. Een parodie daarop kwam van Taylor, hij wou vooral Aristoteles' positie demonstreren dat vrouwen niet redelijker zijn dan dieren. Wat wordt er bedoeld met 'rede' en 'rationaliteit'.

3)Wat is de plaats van emotie en gevoelens in moraliteit.

In het hooghouden van het rationele/emotionele dualisme, blijkt dierenrechtentheorie menselijke gevoelens voor andere dieren niet toe te laten in het rijkdom van het vormen van een ethisch besluit. Het handhaven van een rigoreuze rationaliteit binnen de dierenrechtentheorie -om zich de 'beschuldiging' van emotionaliteit en vrouwelijkheid te besparen- kan een teken zijn van het falen in het erkennen van de impact van het Cartesiaans dualisme -van gevoelens en rede- op zowel gender-gebaseerde noties van rationaliteit als het verzet om de gevoelens van dieren als een kwestie te zien.

Terwijl sommige ecofeminsten en milieubeschermers argumenten vanuit dierenbescherming rond dierengevoelens negeren omdat ze afhankelijk zouden zijn van traditionele, mannelijke gedefinieerde notie van zowel rede als rechten dringt zich een alernatieve dialoog op. Men kan bouwen op feministische ethicae die een theorie van belichaming ontwikkelen. Denk maar aan de afwezige referent. We kunnen onszelf situeren in bv. interactie met dieren.

3) Wat is kennis en hoe verkrijgen we het?

4) Als de feministische kritiek op wetenschap correct is dan lijkt de kweste van dierenexperimenten minder een wetenschappelijke vraag dan een machtskwestie gefilterd door de hedendaagse, mangerichte machtsverhoudingen. Een gegenderde notie van kennisverwerving betekent dat lichamen die van hun voorrechten ontnomen zijn, gebruikt worden om kennis te verkrijgen.

5) Rechten?

De verdienste van dierenrechtentheorie is dat het individuele dieren erkent en argumenteert tegen hun instrumentabiliteit. In het licht van feministische kritiek op het denkkader rond rechten wordt de taak er één van het zoeken naar een taal die even effectief kan zeggen dat elk individueel dierenleven belang heeft, dat mensen hun behandeling van dieren moeten zien als ethische kwesties.

Belichaamde kennis is een alternatief dat optreedt als de dialoog tussen feministen, milieuactivisten, dierenbeschermers en anderen voortbestaat. Het probleem bestaat uit het onzichtbare zichtbaar maken / uitleggen; waarom de hedendaagse behandeling van dieren een destructieve sociale kracht is. Feministische theorieën over 'verschillende stemmen (Gilligan)', 'moederlijk denken (Ruddick)', en 'samenhangende zelven (Keller)' bieden een basis voor onderzoek naar de betekenis van onze samenhang met de andere dieren en hoe we ons moreel gedragen naar deze samenhangen of een gebrek eraan.

Identificeren van destructieve sociale krachten en ze ondervragen vanuit een 'niet-imperialistische en levensbevestigende' ethiek die 'niet-menselijke levensvormen' respecteert is een belangrijke volgende stap voor het integreren van feminisme, dierenbescherming en milieubehoud.

8 VREDE THUISBRENGEN:

misbruik van vrouwen, kinderen en dieren vanuit een feministisch filosofisch perspectief

Empirische bewijzen wijzen erop dat bij seksuele exploitatie, fysieke slagen van seksuele partners inhoudend, vaak ook geweld tegen dieren betrokken is. Dit heeft implicaties voor feministische filosofie in de specifieke gebieden van conceptuele analyse, kennisleer, politieke filosofie, milieufilosofie en toegepaste filosofie.

Iemand die een relationele kennisleer heeft, kan zien wat de dominante cultuur in zijn metafysica geconstrueerd heeft als onzichtbaar en aanvaardbaar; de relationele kennisleer maakt het functioneren van somatofobie onschadelijk in zijn omsluiten van dierenonderdrukking.

Deze metafysische verschuiving houdt het waarderen van dieren als anders dan objecten of lichamen in en verwerpt een subject/object relatie vooropgesteld op basis van dominantie. Het geeft toe dat dieren een biografie hebben en niet enkel een biologie, en dat er een anthropologie van dieren nodig is, en geen ethologie.

Voor politieke filosofie geldt dat door het opereren van waarderende hierarchieën, waarderende dualismen, en de logica van dominantie, de publieke/private onderscheiding historisch gefunctioneerd heeft in een patriarchale onderdrukkende context ter wille van het vrijhouden van het mannelijk seksueel geweld t.o.v. vrouwen, kinderen en huisdieren.

Implicaties voor feministische vredespolitiek:

-De connecties tussen het misbruik van dieren en het misbruik van vrouwen richt de aandacht op het effect van oorlog en patriarchaal militarisme op relaties tussen mensen en dieren en op het leven van dieren. Net zoals misbruikers zouden bezettende krachten dieren doden als een expressie van controle, om een terreur te installeren en om inschikkelijkheid te verzekeren. De vernietiging van dieren is, zoals verkrachting, een deel van oorlogsactiviteiten.

-Seksueel geweld neemt nieuwe dimensies aan in het licht van connecties tussen het misbruik van dieren en het misbruik van vrouwen ofwel het genieten van het doden.

-Dierenmisbruik zichtbaar maken breidt feministische vredespolitiek uit. In plaats van de verheerlijking van anonieme doden in massale aantallen die we tellen in heroïsche oorlogsgeschriften, laat de connectie tussen dierenmisbruik en vrouwenmisbruik ons denken aan de specifieke belichaming en afgrijselijke pijnlijkheid van elke dood.

Elke capabele feministische vredespolitiek zal nonanthropocentrisch zijn, waarde-dualismen verwerpend die oppositioneel en hiërarchisch, zoals het mensen/dieren dualisme, zijn.

9. GEVOED DOOR IJDELHEID: GEINSTITUTIONALISEERD GEWELD, FEMINISTISCHE ETHIEK, EN VEGETARISME

Het geïnstitutionaliseerd geweld van het eten van dieren.

Om geïnstitutionaliseerd geweld te zijn, moet iets een significant, wijdverspreide, onethische praktijk in een maatschappij zijn. Lijkeneterij past in de definitie van geïnstitutionaliseerd geweld:

- Het geïnstitutionaliseerde geweld van het eten van dieren is een schending van of het falen in de erkenning van iemands onschendbaarheid.
- Geïnstitutionaliseerd geweld houdt een behandeling en/of fysische kracht in die kwetst of misbruikt.
- Geïnstitutionaliseerd geweld heeft een reeks van ontkenningsmechanismen nodig.
- Geïnstitutionaliseerd geweld mikt op 'geschikte' slachtoffers.
- Geïstitutionaliseerd geweld heeft identificeerbare schadelijke effecten op de maatschappij in het geheel. Er zijn drie gebieden van bekommernis: de gevolgen voor het milieu, voor de gezondheid van diereneters, en voor arbeiders die dode dieren produceren voor consumptie.
- De laatste conditie van geïnstitutionaliseerd geweld is dat consumenten tot passiviteit t.o.v. deze praktijk worden gemanipuleerd.

Verder volgt er een analyse van het boek Genesis en geïstitutionaliseerd geweld. Met o.a. gevolgtrekkingen hoe we van iets een ethische kwestie moeten maken. Daarvoor hebben we 'een nieuw besef van een onderdrukking of conflict' nodig. Dit is een kritisch bewustzijn. Dierenbescherming en de identificatie van het eten van dieren als onmenselijk en uitbuitend is daar een voorbeeld van.

Conclusie

Een eensluidende conclusie formuleren is quasi onmogelijk voor een bredere discussie over dierenbevrijding tot stand komt. Wel zijn er enkele belangrijke lessen te trekken uit de voorgaande teksten. De connecties en associaties tussen mannelijke dominantie en de uitbuiting van dieren / vegetarisme die in de boeken blootgelegd worden, kunnen meestal verdergetrokken worden naar een volledig maatschappijmodel dat een patriarchaal, dan weer autoritair wordt genoemd. Daar raken deze boeken –al zijn ze niet vanuit een anarchistisch perspectief geschreven- de essentie van het anarchisme. De onderdrukking van dieren kan met behulp van deze teksten weer iets beter gezien worden in het kader van de maatschappelijke norm van het recht van de sterkste. Uiteraard gelden de verwijzingen naar feministische politiek automatisch ook voor anarchisme in zover anarchisme zich feministisch opstelt, toch kunnen een aantal zaken explicieter gesteld worden.

De macht der gewoonte

Als anarchisten zouden we moeten weten hoe sterk de druk van de macht der gewoonte is. Mensen staan in het algemeen zeer kritisch tegenover verandering, laat staan revolutionaire omwentelingen. Hetzelfde is het geval voor de dierenrechtenbewegingen. Mensen voelen zich bedreigd in hun dagelijkse leven, omdat ze hun dagelijkse stuk dood dier niet meer zouden mogen consumeren of dat ze hun job in de dierenonderdrukkingsindustrie zouden verliezen. Dit argument wordt dikwijls gebruikt om een keuze af te dwingen tussen mensenrechten en dierenrechten.

Dit wordt echter een valse keuze als je een totaalvisie wil ontwikkelen en de meesten beseffen wel dat het argument van de angst voor persoonlijke verandering niet opgaat bij pakweg antiseksisme of het sluiten van een vervuilend bedrijf. Het toegeven aan de macht der gewoonte van jezelf of van anderen is niet alleen laf, maar ook een bedreiging van het kritisch denken. Kritisch denken houdt namelijk net in dat je bepaalde verwachtingspatronen in vraag stelt, of die nu vrouwen, mannen, mensen of dieren betreffen.

DE TAAL VAN ONDERDRUKKING

Taal speelt een bijzonder sterke rol in het onderdrukt houden van om het even wie of wat ; het feminisme is een voorloper in de analyse hiervan en in de onderdrukking van dieren is het ook duidelijk aantoonbaar. Maar ook in andere gebieden is het nodig de taal te analyseren. Binnen het anarchisme kan heir bij voorbeeld gedacht worden aan termen als 'arbeidskrachten' alsof hier geen mensen achter schuil gaan, een begrip als 'economie' dat men probeert voor te stellen als iets met zijn eigen dynamiek zonder dat er menselijke keuzes aan te pas komen of 'democratie' die er is of niet alsof er een aan/uit knop aan zit.

Objectivering is een minstens even belangrijk onderdrukkingsmechanisme, ook al is het moeilijker te vatten en tegelijk breder dan de woordenschat die we gebruiken ; de onderdrukker ziet het onderdrukte als een object. Het lustobject kent geen eigen lusten, maar enkel de lusten die de onderdrukker op 'haar' projecteert, het dier heeft geen eigen leven waarin het kan genieten, maar dient enkel de noden van de onderdrukker in te lossen... En dan spreekt men over *het model* of *dat wijf* in plaats van het te hebben over de vrouw, of over *vlees* of *het studieobject* in plaats van over een dier.

'Illegaal' is nog zo'n term die tot doel heeft mensen zonder papieren te reduceren tot het niet hebben van papieren en op die manier te criminaliseren. Een 'illegaal' mag geen menselijk gelaat hebben ; heeft de misdaad begaan naar hier te komen zonder papieren en moet vanaf dan niet langer als mens behandeld worden, maar als 'illegaal'.

DUALISMEN

Carol Adams trekt in Neither Man Nor Beast de dualistische analyse van het ecofeminisme door naar de dualiteit mens / dier. In hoeverre kan die dualistische analyse ook niet binnen een anarchistisch kader gemaakt worden. Vertrekkende vanuit een anti-autoritarie houding kunnen we er niet om heen dat er zeer veel verschillende vormen van autoriteit of onderdrukking zijn. Van persoonlijke relaties waarbinnen de een de ander overheerst tot een repressie-apparaat dat de persoonlijke belangen van de (economische) elite overheerst, van de oorlogen waarin de arbeidersklasse als kanonnenvlees behandeld wordt tot een spektakel dat de verbeelding van het volk vervangt door reclame en propaganda...

Ook hier dringt de vraag zich op welk criterium we kunnen gebruiken om te oordelen over het al dan niet gerechtvaardigd zijn van een dualisme. Veel anarchisten zullen bijvoorbeeld wijzen op de noodzaak van een rationele houding in tegenstelling tot emotionaliteit, waarbij dat argument kan leiden tot het verheffen van de mens boven het dier. Maar emotionaliteit en rationaliteit zijn eigenschappen die niet van elkaar los te koppelen zijn en in een constante wisselwerking functioneren en dus kan men eigenlijk pas spreken over een tegenstelling tussen de twee, wanneer het een het ander probeert te overheersen. Het zou geen zin hebben politieke (rationele) keuzes te maken als er geen sprake was van betrokkenheid (emotionaliteit) en het zou ook niet gebeuren.

Het gefocust zijn op de economische machtsverhoudingen tussen arbeidersklasse en de kapitalistische klasse, heeft er in het verleden toe geleid dat het feminisme moeilijk voet aan de grond kreeg. Na die en andere ervaringen zou de anarchistische beweging zich soepeler moeten opstellen tegenover andere 'deel'strijden die zich aanbieden. Natuurlijk moet een analyse van de onderdrukking van dieren rekening houden met de invloed van het kapitalisme en dierenstrijd gekaderd worden in een breder anti-autoritair gedachtengoed en beweging, maar net zoals feminisme kan het niet gekaderd worden in antikapitalisme op een manier dat de ene strijd boven de andere komt te staan. Zonder kapitalisme kan nog steeds even goed onderdrukking van dieren, kinderen of vrouwen bestaan.

Als anarchist moeten we alle vormen van onderdrukking bestrijden en als dierenbevrijder moeten we ook mensen bevrijden in alle vormen. Anarchisme betekent dat alle individuen of het nu mensen of dieren zijn of zelfs planten op gelijke voet beoordeeld worden, dat wil zeggen rekening houden met hun verlangens, capaciteiten, zwakheden,...